

не існує реальних гарантій захисту прав і свобод людини.

Конституційна скарга як інститут демократії є складовою іншого інституту демократії — конституційної юстиції і за своєю природою є інститутом функціональним, тобто таким, що демонструє функціональне призначення КСУ у захисті прав людини й забезпеченні верховенства права у державі.

Досвідчені фахівці в сфері права вважають, що запровадження конституційної скарги має наблизити Україну до еталона правової держави. Зокрема, професор А. О. Селіванов зазначив, що конституційна скарга громадян через реформу судової влади 2016 року повинна стати новим базовим елементом правового життя, підтвердженням пріоритету прав і свобод перед будь-яким законом, який їх обмежує, має властивість примусити владу до самообмеження і рухатися з вищими правовими конституційними цінностями.

З вище зазначеного ми з'ясували, що запровадження конституційної скарги є позитивним явищем з точки зору захисту прав і свобод людини. Тепер у кожного з'явився ще один національний засіб юридичного захисту.

Проте присутні й негативні моменти.

По-перше, предметом оскарження за конституційною скаргою до Конституційного Суду України є лише закон або його припис, який був застосований при розгляді в суді справи по суті щодо конкретної особи. В деяких країнах Європи предмет конституційної скарги дедалі ширше. Наприклад, у Німеччині кожен може оскаржити у Федеральному Конституційному Суді будь-яку дію або бездіяльність органів державної влади.

По-друге, вважаємо, що Закон про Конституційний Суд України має регулювати не лише підстави, умови, процедуру звернення з конституційною скаргою до КСУ, порядок розгляду такої скарги, а також має встановити принципи, на яких базується розгляд скарги.

По-третє, запровадження конституційної скарги в нашій державі вказує нам на далекий від ідеального стан законодавства. Законодавча гілка влади не повинна допускати такого негативного явища, як невідповідність законів Основному закону, адже в такому разі відверто порушуються конституційні права громадянина.

По-четверте, можна припустити, що з запровадженням конституційної скарги до КСУ надійде надмірна кількість скарг, і Конституційний Суд може не впоратися з цим навантаженням. В такому випадку ми не будемо мати

права сказати, що конституційна скарга дійсно є ефективною формою реалізації прав людини. Якщо звернути увагу на практику Федерального Конституційного Суду Німеччини, то до нього щороку надходить більше п'яти тисяч скарг. Це дійсно спричиняє велике навантаження на судовий орган. Однак встановлені вимоги щодо прийнятності скарг помітно зменшують кількість таких скарг, оскільки у разі невідповідності конституційної скарги встановленим у законі вимогам, вона не розглядається та повертається заявникові.

Практика діяльності органів конституційної юрисдикції Німеччини, Угорщини, Польщі вже давно є яскравим прикладом того, що конституційна скарга є важливою складовою механізму захисту основних прав і свобод людини.

Звідси можемо зробити висновок, що конституційна скарга в Україні може стати ефективною формою захисту прав людини. Проте нашій судовій системі не варто зупинятися на запровадженні такої скарги, адже існує безмежний простір для більш глибокого розвитку. Потрібно здійснити ще досить великий об'єм роботи, щоб створити дійсно належні умови для повноцінного захисту прав і свобод людини.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент кафедри конституційного права України НІОУ імені Ярослава Мудрого І. І. Дахова.

Романюк Павло Віталійович
НІОУ імені Ярослава Мудрого,
к. ю. н., асистент кафедри
конституційного права України

ДЕПУТАТСЬКА НЕДОТОРКАННІСТЬ: «TO BE OR NOT TO BE»

Восени 2017 року у світлі суспільно-політичної кризи в черговий раз актуалізувалося питання обмеження недоторканності народних депутатів України. 19 жовтня 2017 року Верховна Рада України направила до Конституційного Суду України для отримання висновків два законопроекти щодо скасування недоторканності

народних депутатів за реєстраційним номером 7203 (поданий Президентом України) та реєстраційним номером 6773 (поданий народним депутатом Юрієм Левченком).

Необхідність зазначених змін до Конституції України автори законопроектів обґрунтували суспільною недовірою на тлі перманентних зловживань імунітетом з боку народних обранців. Попри це, абсолютне скасування депутатського імунітету не є характерним для демократичних держав, де в переважній більшості діє принцип «*flagrante delicto*», за яким депутат, затриманий поліцією на місці вчинення ним злочину, не може скористатися своїм імунітетом. У цьому випадку депутат може бути заарештований, йому без згоди парламенту може бути пред'явлено звинувачення у вчиненні злочину, органи дізнання та попереднього слідства можуть проводити всі необхідні слідчі дії, притягнути депутата до кримінальної відповідальності.

З огляду на історію українського конституціоналізму дискусія з приводу депутатського імунітету розпочалася в 1995–1996 роках під час розробки проекту Конституції України. Зокрема, в березневій редакції Конституції України 1996 року був закріплений, уже згадуваний, принцип «*flagrante delicto*». В проекті Конституції України закріплювалася законодавча формула, за якої «Народні депутати України не могли бути затримані чи заарештовані без згоди парламенту до винесення вироку судом, за винятком затримання під час вчинення ними злочину».

Однак в діючій Конституції України цей принцип знайшов своє відтворення у частині першій статті 80, згідно з якою «народним депутатам гарантується депутатська недоторканність», та частині третій статті 80, що передбачає надання згоди Верховною Радою України на притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт. Фактично, як зазначив П. Мартиненко, в основу вітчизняної моделі депутатської недоторканності було покладено радянську конструкцію, яка за сутністю і змістом не відповідає сучасним демократичним стандартам, що дозволяє від виборів до виборів використовувати питання позбавлення імунітету вітчизняних депутатів в конкретних політичних цілях.

Наступний раз питання обмеження депутатської недоторканності постало під час загострення відносин між Президентом України та народними обранцями парламентарями, що призвело до проведення всеукраїнського референдуму у 2000 році, за результатами яко-

го 89% громадян з тих, що прийшли на референдум, погодилися з необхідністю обмеження депутатської недоторканності народних депутатів України і вилученням у зв'язку з цим частини третьої статті 80 Конституції України. До цього часу положення Конституції про парламентський імунітет так і не зазнало жодних змін.

Також принцип депутатської недоторканності неодноразово був предметом розгляду Конституційним Судом України. Зокрема, вітчизняний орган конституційного контролю неодноразово (2000, 2012, 2015 роках) давав висновки стосовно конституційності проектів законів про внесення змін до Конституції щодо скасування депутатської недоторканності.

Враховуючи зміст цих висновків конституційна практика не є усталеною. Насамперед, як вже зазначалося, точаться дискусії стосовно конституційності повного скасування депутатської недоторканності, що, зокрема, пропонувався законопроектом № 1776 від 16 січня 2015 року.

В цьому аспекті погоджуємось з негативною оцінкою Венеціанської комісії щодо скасування парламентського імунітету, яка у своєму Висновку від 19 червня 2015 року, зазначила, що «Венеціанська комісія, підтримуючи боротьбу з корупцією, рекомендує Україні встановити на конституційному рівні інші гарантії захисту парламентаріїв, які забезпечують можливість політичного плюралізму та мінімізують вплив правоохоронної системи».

На думку експертів Комісії, повністю позбавити імунітету членів парламенту в умовах молодої української демократії передчасно, тому Комісія рекомендує взяти за основу модель депутатського імунітету, що існує в країнах Європейського Союзу, наприклад в Італії подання про затримання чи арешт члена парламенту розглядає Конституційний Суд; або ж в Чехії чи Латвії на конституційному рівні закріплена можливість затримання парламентаря під час вчинення злочину.

У зв'язку з вищезазначеним, вбачається доцільним впровадження європейської практики щодо звуження меж депутатської недоторканності шляхом викладення ч. 3 ст. 80 у такій редакції: «Народні депутати України не можуть бути без згоди Верховної Ради України притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані, окрім випадків затримання під час або безпосередньо після вчинення злочину».